

Petsamon Menikassa läksytykin tehtiin rukattamalla

93-vuotias Klaara Tammela muistelee lämmöllä lapsuusvuosiaan Petsamon Menikankylässä. Elämä oli arkista aherrusta täynnä, mutta silti tuossa elämässä oli oma vapautensa ja se oli aitoa.

- Eihän sitä koulun jälkeen voinut syventyä läksyihinkään kuten nykyajan lapsi. Läksyt tehtiin rukattamalla, jotta ehti kantamaan puita, viemään vetä navettaan ja pirttiin sekä tiskaamaan. Aamuisin kahlasimme lumessa Salmijärven kansakouluun.

- Yleensä tie oli aina aamuisin tukossa. Jos hevonen oli siitä kulkenut, niin sehän tuntui juhralta. Monta kertaa sai lumessa kahlata. Sisällä lumet sulii sitten jalkoihin, eihän niitä ymmärretty kuivata, hymyilee Klaara.

Hänen lapsuuskodissaan oli seitsemän lasta. Isä oli Hans Oskari Ranta, äiti Agnes, omaa sukua Äärelä, kotoisin Annijoelta. Äidin aika kului talon töitä tehden, isä kulki talvet savotoilla hevosen kanssa ja teki kesäkaudet veneitä.

- Isä veti talvella tukit metsästä ja sahasi ne venelaudoiksi. Kesäpäivät kuuluivat tiiviisti aitan seinustalla veneitä tehden. Isä teki isoja ja pieniä veneitä ja muutaman postimoottorinkin hän teki tilauksesta. Äiti teki kotitöiden lisäksi ihmisille mekkoja ja muita vaatteita sekä karvakenkiä.

- Äiti oli itse opetellut ompelutaidot. Ihmiset tilasivat häneltä paljon erityisesti karvakenkiä. Isä oli vähän vihainen sille karvanpölylle ja siskollani oli astma, joten hän kärsi niistä karvoista, mutta silti niitä karvakenkiä tehtiin kun niistä sai aina vähän rahaa.

Suolet puhdistuivat avannossa

Rannan tilalla oli lehmä, mutta lampaita sinne ei koskaan otettu, koska isä ei ajatuksesta innostunut. Äiti yritti puhua joskus lampaiden hankkimisen puolesta ja muistutti, että lammaskatras lisääntyä itsestään ja siitä saisi taloon viljoja. Isä ei antanut periksi, koska oli sitä mieltä, että lampaita ei oteta pihalle määkimään, eikä hän rupea tekemään niille talveksi lampolaa.

- Navettaan mentiin joka ikinen aamu kuuden, seitsemän maissa lypsylle. Jos äiti oli estynyt, niin silloin menin minä. Kovilla pakkasilla navetan muuripadassa oli haude hautamassa lehmä varten. Kulmuheinä pehmeni siinä yön ajan ja samalla se lämmitti navettaa.

Kolme lehmää oli yleensä täydessä maidossa. Maitoa kului talossa paljon ja seinähyillyllä oli aina täysinisiä viilipytyjä. Jos sattui niin, että maito ehti joskus hapantua kannuun, niin se tarjoihin kissalle.

Alkupalvesta teurastettiin sonnimullikka. Suolet otettiin talteen makkarantekoa varten ja äiti pisti ne yöksi jokiavantoon puhdistamaan.

Kesäisin jokapäiväistä ravintoa oli kala, jota pyydettiin verkoilla joesta. Tarjolla oli

yleensä siikaa, harria ja haukea. Madetta syötiin talvella, sitä nousi koukuilla jään alta. Talvella keiteltiin myös Norjasta haettua turskaa ja se olikin herkkua keitettyjen perunoiden ja kalanmaksakastikkeen kanssa. Perunaahan Klaaran kotona riitti, kun sitä kasvoi kolmessa perunamaassa ja Menikansaa- ren maaperä antoi sille rehevän kasvun.

- Kesäisin vesirikan kitkentä perunamaalta oli lasten jokapäiväistä hommaa. Peruna oli elämisen elinehto ja omaa perunaa piti riittää syksystä syksyyn, joten ei pottumaalla auttanut rikkaruohoja kasvaa. Joskus halla yritti hiipiä jängiltä, mutta isä sytytti kääpäsavut ja pisti päälle turvetta, jotta perunamaan ylle tuli isot savut ja halla pysyi poissa.

Klaara muistelee, että hänen Olga-siskonsa tykkäsi lukemisesta ja olisi mieluummin harrastanut sitä, mutta hänetkin patisteltiin kirjojen parista rikkaruohon kitkentään. Sehän oli aikaa, ettei lukemista pidetty arvossa.

Hillat myytiin Norjaan

Erittäin hyvä vaihtokauppan väline oli hilla, jota Klaarankin kotitalosta vietiin Norjan kauppoihin suuret määrät. Tilalle saatiin sokeria, margariinia, vehnäjauhoja ja riisiäkin sen verran, että saatiin joulupuuro keittää. Petsamon havumetsät ja jokivarsien pensaikot olivat ennen sotia lintuja täynnä. Riekoit vietiin Norjaan, mutta metsot ja koppelot pistettiin hankaamaan ulos ja sen jälkeen niillä herkuteltiin kotona.

Klaara Tammela muistaa hyvin Menikan talviaamut, kun ulkona paukkui raudankylmä pakkanen. Hän heräsi aamulla siihen, kun äiti jauhoi kahvinpapuja. Kun Klaara avasi suunsa, niin sieltä tuli höyryä - niin kolakaksi oli tupa käynyt yön aikana.

- Äiti sanoi, ettei saa nousta peiton alta ennen kuin tupa lämpenee. Niinpä me makoilimme vielä hetken sängyssä. Silloinhan patjanpehmiikkäänä oli luhtaheinää ja muistan, että siinä luhdassa oli oma hyvä tuoksunsa.

- Aamulla sytytettiin valurautauuniin tuli ja talvisin se tuli paloi iltaan saakka. Jos oli pyykipäivä, niin sen tiesi, että siinä pyykinpesussa menee konainen päivä. Me keittelimme itse pyykinpesuaineen koi-vuntuhkasta. Siitä sai keittämällä lipeäsaippuaa. Kaupasta olisi saanut valmista lipeäkiveä, mutta kun tiedettiin, että joissakin taloissa lapset olivat syöneet lipeäkiveä ja kuolleet, niin ei isä halunnut tuollaista myrkyä kotiin.

Petsamossa Klaara joutui kerran 14-vuotiaana kättilöksikin, kun tuttu nainen alkoi synnyttää, eikä kokeneempaakaan kättilöä ollut siihen hätään tarjolla.

- Hänellähän oli jo kuusi lasta ennestään, joten synnyttämisen oli tuttua touhua. Pönk-

käsimme lapset saunaan synnytyksen ajaksi. En tiedä oliko minusta suurta apua siinä työssä, mutta kaikki meni hyvin ja äiti itse leikkasi napanuoransa.

Norjalainen tulitti junaa

Klaara Tammelan onnellinen nuoruus Petsamossa katkesi talvisodan evakkoreissuun, jonka määränpäänä oli Norja. Lähtö kotoa oli nopea. Klaara meni navettaan lypsämään lehmät. Hän meinasi laittaa maidon tonkkaan, mutta isä sanoi, että sitä on turha säilöä, pääasia että saatiin elukat lypsettyä. Kaksi viikkoa vanha vasikka tapettiin ja vasikanraadon Klaara sai syliinsä, kun rekimatka Saariaavan jängän yli kohti Norjaa alkoi. Tarkoitus oli ottaa kotoa mukaan ruokatarpeita, mutta vähiin se eväiden laito jäi, kun tunturin takaa alkoi kuulua jyske ja isä sanoi, että nyt lähdetään.

Rannan perheen evakkomatka kulki Kirkkoniemien ja Hammerfestin kautta Trondheimiin. Norjalaiset kohtelivat petsamolaisvakooita hyvin ja mitä pohjoisempana oltiin, niin sen sydämellisempää kohtelu oli, olihan petsamolaisten ja norjalaisten kesken solmittu niin monet avioliitot.

Klaara teki matkaa Jäämerilaivassa. Laiva puski eteenpäin pitkin mustaa merta, valontuikua ei näkynyt missään. Tunnelma oli apea. Petsamon koti oli jäänyt taakse. Ihmisten mielet pyörivät menneessä kesässä; se oli ollut työntäyteinen, oli tehty heinää suoviin ja kerätty kellari täyteen ruokaa. Nyt kaikki oli jäänyt vihollisen käsiin. Yhtäkkiä kesken merimatkan joku ilmoitti, että kuulkaapa mitä onnellista on tämän retken aikana syntynyt. Edessä kulkevasa evakkolaivassa oli syntynyt vauva. Suomi oli näin saanut uuden reippaan sotilaan, Reino-pojan, sukunimeltään Paasilinna.

Kun paluumatka Trondheimista aikanaan alkoi, niin petsamolaiset lastattiin junaan ja se suuntasi kohti Ruotsia. Pitkään junamatkasta ei ehditty nauttia, kun Norjan vastarintaliike avasi kallon päältä tulen junaan kohti. Norjalaisilla oli sellainen käsitys, että junan kyydissä on saksalaisia sotilaita.

- Juna pysähtyi, ihmisiä kaatui ja kuoli. Joku huusi, että onko tässä rintama. Äitini sai siinä ryttäkässä haavan leukaan. Kun tilanne rauhoittui, ryhdyttiin matkalaisia ryhmittelemään radan varteen. Elävät, kuolleet ja haavoittuneet laitettiin omiin porukoihinsa.

Klaaran mieleen jäi muuan järkyttynyt saamelaisäiti, joka kanteli ympäriinsä komsioon kapaloitua lasta. Peitteen päällä oli täynnä lasinsirpaletta, mutta lapsi voi hyvin, eikä ollut saanut naarmun naarmua, kun hän oli niin hyvin käärity. Lapsen äiti oli vielä sekaisin ja hän hoki jokaiselle vastaantulijalle, kato tätä lasta, kato tätä lasta...

- Olihan se matka. Ennen

pitkää pääsimme taas Petsamoon. Meillä oli koti tuhkana, mutta isä pisti laavun pystyyn ja haki veneen Norjan puolelta. Norjan tutuilta sai myös ruokaa ja makausvaatteita. Minä päätin, että en ala makkaamaan laavussa, vaan lähdän Virtaniemen Majalle emännän apulaiseksi. Tai majahan oli raunioina, mutta revisorin kämppä oli pystyssä. Äiti oli aikaisemmin nähnyt Majan emäntää ja hän oli sanonut, että käske Klaara Virtaniemeen töihin.

Virtaniemessä Klaara sai sitten kunnian palvella myös Norjan kuningasta ja tämän perhettä, kun he kävivät Majalla virkistäytymässä matkallaan Liinahamarin. Sieltä kuningasperheen matka jatkui Amerikkaan. Klaara kantoi kaakota pöytään arvovieraille ja he vaikuttivat oikein ystävällisiltä.

Lapsia kuoli evakkomatkalle

Välirauhan jälkeen Petsamosta lähdettiin toiselle ja viimeiselle evakkoreissulle. Kun päiväkauden matka, jota oli taitettu autolla, laivalla ja junalla, viimein toppasi Ylivieskaan, niin olivat evakot koko tuon ajan syömättä.

- Ylivieskassa meille jaettiin riisivelliä. Se tapahtui sillä tavalla, että aikuiset olivat ulkona vellijonossa ja sillä välin sylilapset jätettiin Ylivieskan kirkon lattialle. Olipa sekin kauhea näky, kun satoja lapsia parkui kirkossa. Siellä oli myös minun ja Olavin Osmo-poika.

Ylivieskasta Klaaran perheen matka jatkui vielä Kalajoelle. Siellä huomattiin, että Osmo-pojan asiat ovat huonosti ja hän on pahasti sairas. Aikuiset pohtivat mitä Osmon kanssa pitäisi tehdä ja hänet päätettiin viedä sairaalaan. Sairaalaan vietiä tosin jännitettiin, sillä tuohon aikaan moni sairastui sairaaloissa kulkutautiin ja se oli kohtalokasta etenkin lapsille ja vanhuksille.

- Osmo oli kaksi viikkoa sairaalassa. Hän oksenteli vihreää vettä, heikkeni ja nukkuu lopulta pois. Osmo jäi sille evakkomatkalle niin kuin jäi moni muukin pieni lapsi. Paljon niitä lapsia kuoli sairauksiin ja joidenkin kohtalona oli kuolla muutenkin. Röyhtän satamassa, kun evakkoja lastattiin laivaan, yhdeltä äidiltä lapsi tippui sylisistä mereen.

Kalajoelle Klaara palasi jälleerakennuksen vuosina. Olavi-puoliso piti Nellimissä sirkkelisahaa ja pariskunta kuuli, että Kalajoelta saisi lehmä.

- Ostin lehmät, toin ne härkävaunussa Rovaniemelle. Rovaniemellä hommasin Kansanhuollon toimistosta niille kuorma-autokyydin Ivaloon. Istuin paluumatkalla lehmien kanssa lavalla ja yritin pitää niitä erillään, etteivät ne kompastelisi toistensa päälle. Olin melko väsynyt ja Vuotsossa hakkasin kuskien takaikkunaan, jotta hän pysähtyisi hetkeksi ja pääsisin jaloittelemaan. Kuski huusi, että mitä se akka siellä hakkaa.

Elettiin marraskuun lop-

- *Petsamon Menikankylä oli hyvä asuinpaikka. Siellä maa oli viljavaa, metsät täynnä lintuja, ja vesissä riitti kalaa. Elämä oli omavaraista, joskin täyttä työtä. Ei silloin ihmisen ehtinyt lehti kädessä maata, kun aika meni täysin huusholli- ja navettatöissä. Kun sitä Petsamon aikaa ja evakkoreissuja muistelee, niin alkaa tuntua, että onko tuo kaikki ollut tottakaan, hymyilee 93-vuotias Klaara Tammela kodissaan Inarin Kirkkonkylällä.*

pua, kun lehmäkuljetus oli perillä Nellimissä. Klaara aukaisi kämpän oven ja sanoi, että tulkaa auttamaan lehmät suojaan. Haapasen Jukka hämmästyti ja huudahti, että sullako on juuri lehmät mukana. Lehmille löytyi oma tila hevosallin päädyssä. Klaara kulki aina hevosten takamusten ohi lypsylle ja toivoi, ettei saa hevosen kaviosta päähänsä.

Onko se ollut tottakaan?

- Kun noita vanhoja retkiä muistelee, niin alkaa tuntua, onko kaikki ollut tottakaan, sanoo 93-vuotias Klaara Tammela kertoessaan pitkän elämänsä kokemuksia.

Hän lisää, että ihmetellä täytyy hänen äitinsä sukupolven Petsamossa, joka eli vielä sitä aikaa, jolloin petsamolaismiehet joutuivat sotaväkeen Venäjän armeijan palvelukseen. Palvelusaika kesti vähintään vuoden, osa ei palannut reissultaan elävänä kotiin koskaan. Kirjeet eivät kulkeneet, eikä ollut puhelimia joilla soittaa, joten jälleennäkemisen riemu oli sitä suurempi, kun mies aikanaan palasi Venäjänmaalta kotiväkensä luokse Petsamoon.

- On ne olleet kovia naisia, hän vakuuttaa.

Klaara ei väheksy myöskään oman sukupolvensa kokemuksia, joihin kuuluu sotien lisäksi Lapin jälleerakentaminen. Köyhän kansan oli raken-

nettava kaikki omin käsin, ilman avustuksia. Hän ei anna suurta painoarvoa millekään UNNRA:n paketeille. Ne päätyivät aina ensin parempiosaiten käsiin ja se mille ei käyttöä keksitty, kuten vanhat kenkäretut, annettiin sitten eteenpäin.

Klaara Tammela on henkisesti täydessä vireessä. Aika kuluu mukavasti pieniä kävelylenkkejä tehden ja maailman menoja seuraten. Jälkipolvi vieraillee Klaaran luona usein ja he tietävät jo välttää sellaista kyläilyaikaa, jolloin televisiota tulee eduskunnan kyselytunti. Sen hän katsoo säännöllisesti. Joskus hän käy seurakunnan tapahtumissa.

- Olen aina liikkunut paljon ja aikoinaan tykkäsin myös hiihtää. Olen syönyt yksinkertaista ravintoa, paljon marjoja ja hyvin vähän lihaa. Niinhän työhevonenkin syö yksinkertaista ruokaa; heiniä ja vettä.

- Monenlaista suruakin on elämän varrelle mahtunut ja yhteen väliin aloin jo arkaila ihmisten ilmoille menemistä. Mutta olen yrittänyt päästä kaikesta yli ja elää päivästä toiseen. Sitä aina toivoo läheisilleen hyvää ja yrittää heitä auttaa niin kuin osaa. Mutta lopujen loppuksi sitä ei voi paljon vaikuttaa toisen elämään, vaikka kuinka olisi läheinen ja asuisi saman katon alla, jos toisin on määrätty.

Jaakko Peltomaa